

változó, hogy milyen szinten. Kétkedem abban, hogy ugrásszerűen tudna ezután fejlődni. Sőt, ahol a felsőoktatás piacosítása előrehaladottabb, ott a visszafejlesztésre is van már példa; Nagy-Britannia egyes egyetemén ez történik. Ahol például magas tandíjat kell fizetni, ott az emberek inkább piacépesebb szakterületeket „választanak”. Mivel a felsőoktatás piaccá válása általános tendencia, vigyáznunk kell, hogy a *gender studies* jelenléte ne csökkenjen az alá a szint alá, amit eddig elértünk. A *gender studies* tartalmilag is a „normalizálódás” felé halad. Nem veszítette el radikális intellektuális potenciálját, de művelői közül sokan nem igazán, vagy nem elsősorban ebben gondolkodnak. Nem mindenki, aki *gender studies*-zal foglalkozik, érdekelt a gyökeres társadalmi átalakulásban.

Ebben a konstellációban rendkívül fontos, hogy alaposan átgondolt, jól konceptualizált kutatások folyjanak, és nekünk ezeket a jó minőségű, magas színvonalú *gender* kutatásokat kell támogatnunk. Ez az oktatásirányításban is stratégiai cél kellene, hogy legyen. Noha nap mint nap merülnek fel új, izgalmas témák, Közép-Kelet-Európában mégis hiány van a jó minőségű *gender* kutatásokban. Összefoglalva, a fejlődési tendenciákról azt gondolom, hogy egyfelől körül kell bástyázni az intézményesítés eddig elért eredményeit, másfelől pedig, ahol van rá mód, tovább kell dolgozni az intézményesítés bővítésén. És eközben dolgozni kell a szakmát magas színvonalon művelő, társadalomkritikus kutatók-oktatók új generációjának „kitermelésén” is.

Iványi Gáborral, a Wesley János Lelkészképző Főiskola rektorával beszélgettünk a hajléktalan nők és férfiak sorsa, problémái közötti különbségekről, az életükben megjelenő hagyományos nemi szerepekről, valamint a szociális szakma felkészültségéről a speciális női és férfi problémákkal kapcsolatban.

Educatio: Vannak-e tipikusnak mondható női és férfi életutak a hajléktalanná válásban?

Iványi Gábor: Mindenképpen érdemes megjegyezni, hogy sokkal kevesebb nő lesz hajléktalan, mint férfi, és ez önmagában sugall valamit. Hiszen nem arról van szó, hogy több lenne a férfi, mint a nő. Lehet ennek egyik oka az, hogy a hajléktalanság nem elsősorban az anyagi lehetőségekben, hanem sokkal inkább a kapcsolatépítésben, -megtartásban való deficitből indul ki. Tehát a férfi hajléktalanság túltengése, vagy nagyobb száma arra enged következtetni, hogy a férfiaknak nagyobb problémájuk van a kapcsolatok megőrzése, fenntartása, önmaguk elfogadtatása, kompromisszumok megkötése – tehát minden, ami a közösségben fontos – terén. A nők alkalmazkodóbbak, tovább „hasznosak”, mint a férfiak, tovább karban tudják tartani magukat. Gyakran megfigyelem hajléktalanok között, hogy a nők még sorban állás közben is kicsit igyekeznek adni a külsőre. A férfiak néhány nap, egy hét alatt teljesen le tudnak romolni. Tehát ha nincs valaki, aki számon kéri rajtuk az ápolatlanságukat, akkor nem törődnek annyira vele. A nők ebből a szempontból tovább csoportképesek, hogy úgy mondjam: kapcsolatképesek, mint a férfiak.

A férfiaknál a hajléktalanná válás egyik oka régen a válás volt. Ma ez nem az első szempont. A válásnál a magyar gyakorlat szerint alapvetően inkább a nők kapták a gyereket, és ezzel együtt a lakást. Azt is vizsgáltuk egy időben, hogy az újraházasodási kedv milyen. A férfiaknál nagyon alacsony, tehát eléggé elmegy a kedvük. Valószínű, hogy a kudarcot nem tudják feldolgozni, tehát azt, hogy valaki szemében ők vesztesek maradtak, nem tudták megállni a helyüket. Nagyon sok ilyen probléma volt, hogy például egy munkanélkülivé vált családfenntartó egy darabig járkált a munkaközvetítő irodába. Ott hon nyilván nehezen tudta azt kommunikálni, hogy hiába megy el, nem kap megfelelő munkát. És akkor a „miért nincs munkád, másnak bezzeg van” zsörtölődést nehezen tud-

ta megemészteni. Az asszonyt meg, aki nyilván a család működőképességének a motorja volt, vagy konkrét munkálója, izgatta, hogy mi lesz már. Aztán egy idő után nagyon sok férfi fogta magát, elment a munkaközvetítő irodába, és onnan már nem ment haza. Kiment az utcára, nekiment a világnak, és egy olyan közösséget, álközösséget talált a hajléktalanok társadalmában, ahol mindenki sorstárs, és ahol igazi elvárások nincsenek. Másképpen működik ez a társadalom, mint a sokszínű, ezerféle gonddal küszködő nagy általános társadalom. Itt mindenkinek megvan a maga meséje, de valójában mindenkinek ugyanaz a problémája, hogy ő hajléktalan, és ezzel kicsit fel is menti magát, át is ruházza a döntést másokra. A szociális munkásnak egyre inkább állandó problémája, hogy ezt ne engedje. Tehát, hogy a döntés megmaradjon ott, ahol a probléma van, hogy a hajléktalan ott magával küzdjön. Ne alakuljon ki az, hogy valaki „kedvenc kliens” lesz, mert akkor a szociális munkás nem tudja leválasztani magáról, hiszen hol talál megint ilyen engedelmes együttműködőt? A hajléktalannak pedig nagyon is jól jön, hogy ő engedelmes együttműködő, hogy valaki dönt helyette.

E: Tehát a hagyományos nemi szerepekre nevelés korlátozó szerepe a hajléktalanná válásban is kiütözik: a férfi feladata a családfenntartás, a pénzkeresés, ugyanakkor nincsenek annyira a kudarcélmények elviselésére „kiképezve”. Ezek szerint ez a hajléktalan közösségekben is elég sok problémát okoz.

I. G.: Úgy látom, hogy kb. 2/10-e a hajléktalanoknak, tehát 10 hajléktalانبól nyolc férfi. Ha valami kis kör – úgy mondják, hogy brigád, például kukázóbrigád – kialakul, annak többnyire nő a vezetője. Tehát inkább egy kicsit matriarchális a rendszer. Ami a családban van, hogy a család napja vagy forgópontja a nő, az anya, arra itt is van egy erős igény a hajléktalanok között.

E: És kik azok a nők, akik hajléktalannokká válnak, akik esetleg – hasonlóan a férfiakhoz – nem tudják a kudarcokat feldolgozni?

I. G.: A női sorsokban elég erős szerepet játszik az alkohol. Férfiaknál is egyébként, de a nőknél majdnem mindig. Nagyon erős dolog megint csak a kapcsolatvesztés. Nagy általánosságban férfira, nőre egyaránt igaz, hogy ha olyan háttérből jön, ahol a kapcsolati háló gyenge volt, tehát kicsi a rokonság, vagy állami gondozott volt az illető, és ha nem tudja tartani a megjelenésében, a hatásában azt a szintet, amit zsenge ifjúságában produkálni tudott, akkor kiforogja magát abból a közösségből, ahol ez számít. A hajléktalanok közösségében ez aztán kevésbé számít már. Itt inkább olyan társra van szükség, aki például vigyáz a csomagokra, amíg a másik bemegy a WC-re vagy a boltba. Tehát olyan társ kell, akivel ketten jobban meg lehet birkózni a zord hétköznapi eseményekkel. Bár kialakulnak szerelmek is, de viszonylag ritkán fordul elő, hogy valaki valakibe mélyen beleszeret és akkor él-hal érte. Erre nem nagyon marad energia. Hanem picit adok-veszek alapon mennek a kapcsolatok: most emellett látjuk az egyik nőt, aztán a másik mellett – attól függ, hogy ki az, aki több biztonságot tud adni, jobban megvéd, vagy többet lehet tőle anyagiilag kapni. Az érzelmek viszonylag kevésbé játszanak szerepet. De megjelenik szerepként az anyás vagy feleség jellegű gondoskodás. Tehát például hogy főzzen neki valaki egy levest, hogy valahogy szervezzék az életét, azt nagyon sok férfi igényli. És azok a nők, akik ebben készségesek, „kapósabbak”. Lehet, hogy cselédszerep ez a nőnek, ugyanakkor kell neki valaki, aki gondoskodik róla, együttműködik vele.

E: Két évvel ezelőtt zajlott egy kutatás, ahol életellenes bűncselekményeket elkövető fogva tartott nőkkal és férfiakkal készülték interjúk, azt vizsgálандó, hogy a bűnelkövetésben milyen szerepe volt a gyerekkorban vagy felnőttkorban elszünetelt családon belüli erőszak-

nak.⁷ Azt találták, hogy a nőknél nagyon jelentős volt a családon belüli erőszak szerepe a bűnelkövetésben, és mellesleg az is kiderült, hogy viszonylag sok olyan nő volt az interjúalanyok között, aki az őt érő erőszak miatt vált hajléktalanná. Mit lehet tudni az erőszak szerepéről a hajléktalanná válásban?

I. G.: Biztos, hogy szerepe van, és aztán ez folytatódik is. Tehát hiába menekül a nő az utcára, ha nem talál egy olyan férfit, aki nem adja az ő nőjét és meg tudja védeni. Akkor biztos, hogy ki lesz téve ilyenfajta állandó zaklatásnak. De abban, hogy az utcára menekül, biztos, hogy van szerepe, vagy van egy korai ilyen élménye, amit nem tud feldolgozni. Nem tudok számokat mondani, de mindig előkerül a téma, viszont olyan mélyen még nem vizsgáltuk ezt a részét a dolognak. Örülök is, hogy felhívta rá a figyelmemet. Mert annyira a mindennapok részévé lesz később az ilyen állandó kiszolgáltatottság. Az ember itt bent napközben, a nappali melegedőben látja, hogy állandóan a durva személyeskedések és otromba közeledések céltáblái azok, akik maguktól nem csapódnak oda valakihez. Érdeemes lenne egyszer tényleg megnézni, hogy hányadik helyen áll az utcára kerülési szempontok között az, hogy őt zaklatták szexuálisan, vagy akár a családon belüli erőszak: verte állandóan a férje, és nem volt, aki a rokonságból megvédte volna őt, egy családsegítő, önkormányzat, rendőrség, senki nem állt mellé, mert egyébként ez is megszokott történni Magyarországon. Aztán elfogyott a béketűrése, és két választása volt: vagy megmérgezi a férjét, vagy elmegy otthonról.

E: Ez szerintem nem igazi választás, én inkább kényszernek nevezném. Mennyire van felkészülve a szociális munka az ilyen esetekre? Igényel-e másfajta vagy több segítséget az, aki a családon belüli erőszak miatt került utcára?

I. G.: Biztosan. A szociális munkás, ha hajléktalanokkal foglalkozik, akkor szupervízió keretében, vagy a munkacsoportjában elmondja, ha találkozik egy olyan esettel, ami meghaladja az ő kompetenciáját. A jó szociális munkás végeredményben „forgalomirányító”. Azért kóstol bele négy szakterületbe a képzés során, hogy tisztában legyen vele, egyik irányba sem szabad elmennie, de meg kell találnia azokat a kapcsolatokat, amelyek révén segíthet, ha valakinek például ilyen problémája van, és pszichológusra, vagy másfajta szakemberre, orvosra is szüksége van. Akkor abban merül ki az ő munkája, hogy megpróbálja rávenni az illetőt, menjen el a megfelelő szakemberhez, és figyelemmel kíséri, hogy működik-e a dolog. Tehát ez a terület nem a szociális munkához tartozik – ha csak valamilyen idevonatkozó tanfolyamot el nem végzett. Ha bajt észlel, és ha szemfüles, ügyes és lelkiismeretes, a munkacsoporton belül, amiben dolgozik, megszervezi, hogy az illető segítséget kapjon. Mindenütt dolgoznak velünk pszichológusok, sőt pszichiáterek is a bonyolultabb ügyek miatt, és van a kórházunkban pszichiátriai osztály is, éppen a József nádor téri női részlegen. Fontosnak tartottuk, hogy ott legyen egy tapasztalt pszichiáter, aki rendszeresen foglalkozik a nőkkel, ilyen okok miatt is.

E: A prostitúció mennyire eszköze az életben maradásnak, amikor hajléktalanná válik valaki?

I. G.: Mind a két irányban működik a jelenség. Úgy is, hogy prostituáltak, főleg utcai prostituáltak hajléktalan szállón laknak, és onnan járnak dolgozni, és létezik az is, hogy valakit a társa állít ki az utcára, és abból élnek. Bizony előfordult már olyan eset, hogy a nő,

⁷ Rédei Dorottya & Sáfrány Réka & Tóth Herta (2005) *Családon belüli erőszak és bűnelkövetés. A családon belüli erőszak jelenségének kutatása női és férfi fogvatartottak körében*. Kutatási összefoglaló. Magyarországi Női Alapítvány. http://mona2007.ivyportal.com//kepek/upload/2006-02/MONA_CsBE_tanulm%c3%a1ny2005.pdf

aki nem tudott, nem akart megszabadulni a párjától, kénytelen volt elviselni ezt a szerepet addig, amíg ebbe bele nem szóltunk. De ilyenkor legfeljebb azt érzük el, hogy nem nálunk húzzák meg magukat, hanem továbbviszik a problémát egy másik helyre. Van ilyen, és a prostitúció egy formájának tartom, amikor valaki úgy él a hajléktalan társadalomban, hogy bizonyos dolgokért szolgáltatással fizet.

Nagy harcot vívtunk sok évvel ezelőtt azért, mert a szociális törvényben a hajléktalan szállók ugyanabba az intézményi kategóriába tartoztak, mint az idősek otthona, az úgynevezett szociális otthon, ahol életvitelszerűen élnek az emberek, és ahol az intim szobát biztosítani kell nekik. Tehát a hajléktalan szállón is biztosítani kellett ilyen helyiséget, és volt a szakmán belül néhány kolléga, aki bátorította a hajléktalanokat, hogy használják az intim szobát. Nehéz volt megküzdeni azzal, hogy ebből kialakult a belső prostitúció, nem biztos, hogy mindig csak kényszerítéssel, de az is benne volt időnként, hogy a kiszolgáltatottak nem voltak urai a testüknek. Én aztán nagyon radikálisan megszüntettem az intim szobát, nem akartam abban semmilyen módon partner lenni, hogy nálunk csak azért, mert egy buta törvényalkotói szemlélet nem tesz különbséget intézmény és intézmény között, ezt támogassák.

E: Milyen speciális igényeik lehetnek az ellátásban részesülő hajléktalanoknak aszerint, hogy nők vagy férfiak?

I. G.: Felmerült, hogy a mi egészségügyi ellátásunkban nem tudtunk eddig a nőgyógyászati problémákon segíteni – van egy szakorvosi rendelőnk, és főleg ott tudunk nőgyógyászati problémákkal foglalkozni, meg háziorvosi rendelés is van. Nagyon fontos lenne, hogy legyen külön nőgyógyászati rendelőnk. A hajléktalan orvosi ellátással is sok probléma volt kezdetben, sokat vitatkoztunk erről, hogy legyen-e külön ellátás. Némelyek azt gondolták, hogy van az egészségügyi ellátás, az lásson el mindent, és ebbe ne avatkozzunk bele. De a gyakorlatban kiderült: a hajléktalan életforma magával hozza, hogy az emberek óhatatlanul kimaradnak az egészségügyi ellátásból, ha nem segítjük őket hozzá. De hát a nők nőgyógyászati szűrésének segítése különösen nehéz. Az utcáról bemenni, pláne úgy, hogy bizonytalan az ember, kihez menjen, hova tartozik, van-e papírja, egyebek... Tehát kell egy olyan hely, ahol van egyfajta bizalom, ahol barátsággal meg lehet mindent beszélni, amire a lehetőség megvan – másutt ezzel nem lehet foglalkozni. Tehát nagyon fontos lenne ez a segítség, és ez pénz kérdése is. A társadalom meg van róla győződve, hogy így is méltatlanul sok pénzt kapnak a hajléktalanok; általában azok is, akik pénzügyileg ezekben a dolgokban döntenek, úgy vannak vele, hogy örülünk, hogy egyáltalán van valamennyi pénz. A meglévő ágyakra szokták kiszámolni a hajléktalanokra szánt költségvetési keretet. Mondjuk, hogy van tízezer hajléktalan férőhely az országban, és azt szorozzák fel egy adott összeggel, ami önmagában csak 60%-ban tudja azt a meglévő tízezer férőhelyet is finanszírozni. Innentől kezdve kell az embernek tovább kaparni azt, hogy még az egészségügyre is jusson.

Meglepő módon egyébként a hajléktalanok jobban odafigyelnek egészségügyi állapotukra, mint a társadalom nagyobbik része, tehát gyakran megjelennek az orvosnál. Nők is, férfiak is. De azt is mondhatjuk, hogy alapvetően csak akkor, amikor már baj van. A hajléktalanoknál pedig mindig van baj, sokkal betegebbek, mint a társadalom, és bizonyos dolgok miatt – például kiszámíthatóan tíz évvel rövidebb az életük – nem kell csodálkozni azon, hogy keringéssel, felfázással, bőrproblémákkal, szív- és emésztési problémákkal, idegrendszeri problémákkal gyakrabban kerülnek orvoshoz, mint bárki más. Ez következik az életformából. Azon kívül vannak ugyanazok a problémák, amik másoknál

is előfordulnak. Arra sem pénz, sem energia nincs igazán, hogy a hajléktalan orvosi szolgálat kötelező legyen. Kivéve a tüdőszűrést, amire külön eszközöket, külön pénzt biztosítottak – azt általában a Máltai Szeretetszolgálat csinálja, nekik van egy szűrőbuszuk, amivel bizonyos kis ajándékokért cserébe megcsinálják a szűrést, tehát kap valaki egy doboz cigit vagy egy doboz sört.

Nagyon sok a daganatos betegség, az utóbbi időben látjuk, hogy vagy most érik be valami keserű gyümölcs, vagy ez is visszavezethető valamilyen mértékben arra az önfeladásra, ami a hajléktalanság; a lassú öngyilkosságra, az állandó feszültségre, zaklatottságra. Nagyon sokan nem tudják most még, hogy este beférnek-e a szállóra. Beállnak órákkal előtte a sorba, és lehet, hogy elfogy a hely, mire rájuk kerül a sor. Lassan kialakul, hogy kinek hol meddig érdemes várni, ugyanakkor rengeteg olyan lelki eredetű feszültség van, ami aztán szomatikus tünetekben jelenik meg. Tehát prevenció, előszűrés, tanácsadás, vagy valami ilyesmi, hogy az emberek elmennek, és örömmel meghallgatják őket, nem nagyon van. Azt szoktuk mondani, hogy nem minden beteg ember hajléktalan, de minden hajléktalan ember beteg, és hogy valamit mindenképpen találának nála, ha bejönne. Gyakran csak akkor jönnek, amikor már jártányi erejük is alig van.

E: A főiskolán a hallgatók között nagyon sok a nő mind a négy szakon.⁸ Nem gondoltam, hogy a teológus és a vallástanárr képzésen is többségben vannak a nők, azt feltételeztem, hogy a vallás, a teológia úgymond „férfiszakma”.

I. G.: Ez nyitott és bárki elvégezheti. Még az olyan zárt közösségekben is, mint a zsidóság, ma már vannak irányzatok, ahol vannak női rabbik. Persze van, aki hallani sem akar erről. Ugyanígy az összes egyéb vallási felekezetenél is van olyan, hogy nőt is fel lehet szentelni lelkésszé. De nálunk is volt már olyan, aki nem bírta elviselni, hogy nő prédikáljon. Ezzel nagyon nem lehet mit kezdeni.

A katolikus egyházban, ahol talán a legnagyobb a paphiány – és szerintem meg is fog változni a dolog, gyakorlatilag már meg is változott, csak nem beszélnek róla – nagyon sok helyen a konkrét lelkipásztori munkát nő végzi el. Mindent csinálhat, csak vizet, ostyát nem szentelhet. Kiszolgáltathatja a szentséget, temethet, eskethet, prédikálhat, mindenfélét vezethet. Az szokott lenni, hogy van egy területnek egy papi gazdája, a többit diakónusokkal, papi feladatokat ellátó személyekkel oldják meg, és ezek között sok a nő. Nem akarják bevallani, de a gyakorlat az, hogy nők is lelkésznek náluk. És jó, hogy kinyílt a nők előtt ez a lehetőség. Maga a teremtéstörténet árulkodik arról, hogy azt az uralmat, – nem hatalmat, uralmat, – amit az embernek a földön isten adott, mindkettőjüknek adta, teremtette őket férfiak és nőknek, és azt mondta nekik, hogy egyrészt szaporodjatok, sokasodjatok – ez egymás nélkül nem menne –, és uralkodjatok, őrizzétek, munkáljátok a földet, uralkodjatok az erdők vadjain, madarain. A világ kormányzását, a méltóságát is mind a két félnek adta az örökkévaló.

E: Az oktatók között milyen a nemek aránya?

I. G.: Szaktól is függ. Mondjuk a teológus szakon több a férfi tanár. Többen vannak nők az oktatók között, főleg, ha lejjebb megyünk, mert vannak általános iskoláink, ott meg sokkal több a nő. Szerintem legalább fele-fele az arány. Lehet, hogy kiderülne, hogy kicsit többen is vannak a nők. Teológián több a férfi, ez biztos. De ott is vannak nők. Átalakult ez a helyzet. Ha maradok a lelkipásztorkodásnál vagy a teológiánál, akkor azt kell mondanom, hogy az egyház akarva-akaratlanul ráébredt, hogy nyitottnak kell lenni a kisebb-

⁸ A 2006/2007-es tanév hallgatói adatait lásd: <http://www.wesley.hu/wesley/foiskola/rolunk>

ségek iránt, már csak azért is, mert ő maga is kisebbségi szerepbe került. És hogy ebből talán nincs is visszaút, mert az emberek többségének már nem fontosak azok a kérdések, amikről az egyházak beszélnek. Nem biztos, hogy például olyan párkapcsolatot akarnak, amilyenre az egyházak gondolnak. De ahogy átalakultak az egyházzól vallott elképzelések, úgy került előtérbe például a párbeszéd, a másik meghallgatása. Egyik kedvelt német teológusomtól, a két világháború között élő Dietrich von Höfertől származik az a gondolat, hogy a világ nagykorú lett, és mi nem vettük észre. Tehát a mi lelkipásztorkodásunk arról szól, hogy atyáskodunk a világ felett. Ezt nem igényli a világ. Az emberek dönteni akarnak, és semmi mást nem igényelnek, mint azt, hogy mi álljunk mellettük és segítsük, hogy jól döntsenek. És ez a segítőszerep talán jobban megy a nőknek, mint a férfiaknak.

E: A szociális munkások számára – akiknek a többsége nő – jelent-e valamilyen speciális feladatot, hogy a hajléktalanok többsége férfi – tehát ebben a viszonyban megjelenik-e az valamilyen formában, hogy a segítő személy nő?

I. G.: Az, hogy valaki jó szociális munkás-e, nem függ attól, hogy férfi, nő, kicsi vagy nagy, tehát nagyon sokszor pici, törekeny nők jobban kezelnek konfliktusos helyzetet. Őket nem dicsőség megütni például, illetve az ő fizikai jelenlétük nem jelent kihívást. Például egy nagy természetű ember előhozhatja valakiből a harci ösztönt, tehát van végre valaki, akit lehet sértegetni, akkor is, ha tudom, hogy nem fog megütni. Egy pici nőt nem igazán kunszt sértegetni, vagy fenyegetni. Másfelől, aki jól megtanulja ezeket a helyzeteket kezelni, az nincs kiszolgáltatott helyzetben. Bizony nagyon sokszor direkt osztunk be női szállóra férfi kollégát – férfi szállóra meg kénytelenek is vagyunk női kollégát, mert, mint mondta, több a nő. Nagyon nagy igény van a férfiak részéről arra, hogy valaki nőként megmondja nekik, hogy néznek ki, mit kellene tenniük, vagy mi a véleménye, mi hiányzik az életükből. Igen jól dolgoznak a női szociális munkások férfiakkal, mert nagyon nagy a férfiak igénye arra, hogy nővel folytassanak párbeszédet az élet dolgairól.

E: Van olyan, hogy férfiak közötti, illetve nők közötti szolidaritás? Hogy pl. egy férficsoport egy férfigyógyítóval jobban tud beszélni bizonyos dolgokról, másfajta kapcsolat alakul ki közöttük, jobban megnyílnak esetleg?

I. G.: Vannak olyan speciális problémák, amelyekben egy nő egy másik nő előtt jobban megnyílik, és hasznos is, ha egymással beszélnek, mert nőtársként, asszonytársként a női szociális munkás jobban érti az illető problémáját. Egy ilyen nagyobb rendszerben, mint amilyen a miénk, ez megoldható. Figyelünk rá. És ugyanígy időnként bizony kell, hogy egy határozott férfi jelenjen meg férfiak között is, és tegye helyre a dolgokat, vagy olyan módon hallgassa meg az illető férfi a férfit, hogy mindketten tudják, mit kell tenni, miről van szó. Hogy ne legyenek játszmák. Mindig a munkacsoport vezetőjének a dolga, hogy lássa, hol kell delegálni egy problémához egy nőt és hol egy férfit. És hogy egymás között is át tudják adni azokat az ügyeket, amiket az egyik jobban tud vinni, mint a másik. Egy munkacsoportban ez megoldható, és működik is.

(Az interjúkat Neumann Eszter és Rédei Dorottya készítette)